

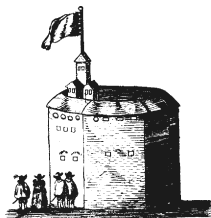
William Shakespeare

ROMEO JA JULIA

Suomentanut Marja-Leena Mikkola

WSOY

ROMEO JA JULIA

WILLIAM
SHAKESPEARE
Romeo ja Julia

SUOMENTANUT MARJA-LEENA MIKKOLA

ESIPUHE MARJA-LEENA MIKKOLA

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI

Teos on saanut WSOY:n kirjallisuussäätiön tukea.

Toimitus kiittää professori Matti Rissasta asiantuntija-avusta.

Toimitus Päivi Koivisto-Alanko

Englanninkielinen alkuteos

The Most Excellent and Lamentable Tragedy of Romeo and Juliet

Työssä on käytetty mm. The Arden Shakespeare
ja The Oxford Shakespeare -editioita.

© WSOY ja Marja-Leena Mikkola 2006

Esipuhe © Marja-Leena Mikkola 2006

Suomennoksen esitysoikeuksia valvoo
Näytelmäkulma – Nordic Drama Corner Oy

Nimiösvun kuvassa ensimmäinen Globe-teatteri (1599–1613)

Sivulla 189 Martin Droeshoutin muotokuva Shakespearesta
ns. ensimmäisestä foliopainoksesta 1623

Graafinen suunnittelu Martti Ruokonen
Sivunvalmistus Juha Peltonen

ISBN 978-951-0-51015-5

PAINETTU EU:SSA

SISÄLLYS

Kaksi tähtien merkitsemää lasta 7

Romeo ja Julia

Näytelmän henkilöt 31

I näytös 35

II näytös 73

III näytös 106

IV näytös 145

V näytös 166

William Shakespearen elämä 189

KAKSI TÄHTIEN MERKITSEMÄÄ LASTA

Kaikki ovat yhtä mieltä siitä, että *Romeo ja Julia* on kuolematon näytelmä, joka säilyy vuosisadasta toiseen. Itse tarinassa täytyy olla jotakin, joka kestää siirtymiset aikakaudesta ja kulttuurista toiseen, sietää vastakkaiset teatterinäkemykset ja erilaiset baletti-, elokuva- ja televisiosovitukset, jopa epäonnistuneet ohjaukset ja huonot näyttelijät. Tämän näytelmän yhteydessä todetaan usein, että omaperäinen ei ole se kirjailija, joka kertoo aivan uuden tarinan, vaan se, joka kertoo yhden maailman suurimmista tarinoista uudella, omaperäisellä tavalla.

Romeon ja Julian traagisella rakkaustarinalla on monta edeltäjää folkloressa ja mytologiassa, kuten Hero ja Leandros, Pyramus ja Thisbe, Tristan ja Isolde, samoin Chaucerin kuuluisa runoelma *Troilus and Criseyde*. Shakespearen pääasiallisena lähteenä pidetään yleisesti Arthur Brooken teosta *Romeus and Juliet* (1562), joka puolestaan perustuu antiikin teosten käännöksiin ja italialaista ja ranskasta käännettyihin novelleihin. Romeo ja Julia -fiktioit olivat jo kahden sukupolven ajan vaeltaneet läpi Euroopan ennen kuin Shakespeare 1590-luvulla ryhtyi kirjoittamaan draamaansa. Suositusta tarinasta oli Italiassa ja Ranskassa ilmestynyt viisi versiota kolmen vuosikymmenen aikana, ja Englannissakin kertomus oli levinnyt laajalle. Se perustarina, jonka Shakespeare dramatisoi, oli jo pitkään ollut tuttu hänen yleisölleen.

Romeo ja Julia

Romeon ja Julian ensimmäisiä katsojia varmaankin hämmästytti tapa, jolla tarina heille tarjottiin. Avaussonetti oli niin suppea, että yleisö juuri ja juuri ehti tunnistaa juonen ja esitystradition, mutta heti kun toiminta alkoi, konventiot alkoivat näyttää vierailta ja omituisilta. Alussa kuoro kertoi sukuvihasta ja romanttisesta rakkaudesta ja lupasi traagista loppua, mutta heti kuoron poistuttua lavalle asteli kaksi palvelijaa, jotka käsittelivät samoja aiheita karkean sukkelasti ja veivät esitystä yllättäen kohti burleskia. Siten tunnelma jälleen vaihtui, näytelmä muuttui vakavaksi ja tilanne pahaa ennustavaksi. Näytelmän keskivaiheilla *Romeon ja Julian* vihkitöimitus liukui yllättäen näkymättömiin antaakseen tilaa *Mercution* naljailulle ja pian sen jälkeen *Mercution* kuolemalle. Sävyjen vaihtelut jatkuivat tapahtumien kehittyessä kohti traagista loppua. Nerokas nuori teatterimies oli tuonut näyttämölle oman uuden näkemyksensä ja samalla eurooppalaisessa draamassa ennennäkemättömän määrän inhimillistä kokemusta. Yhdistellessään koomisia, traagisia ja sonettirunouden elementtejä eheäksi draamalliseksi kokonaisuudeksi Shakespeare tuli luoneeksi uuden genren. Shakespearen varhaiset tragediat, joihin *Romeo ja Julia* kuuluu, ovat radikaalissa mielessä hänen mestariteoksiaan; niissä nuori näytelmäkirjailija osoittaa mestaruutensa suhteessa perittyihin muotoihin ja kykynsä työstää ja uudistaa tunnistettavia, jo antiikin ajoilta periytyviä malleja vaikuttaviksi nykyaikaisiksi näytelmiksi.

Arthur Brooken *Romeo ja Julia* -runoelma on sympaattinen, mutta pitkästyttävä, lattea ja usein moralisoiva, sen tyyli kömpelöä ja teennäisen ylevää. Vaikka teos tuntuu suhtautuvan rakastavasiin myönteisesti, esipuheessaan Brooke esittää heidät negatiivisessa valossa, koska he häpäisevät laillisen avioliiton kunniallisen nimen ja siihen liittyvät sopimukset, hylkäävät auktoriteetit, viettävät kaikin tavoin epärehellistä elämää ja siten kiirehtivät onnetonta loppuaan. Shakespearen käsissä kaikki uudistuu; itse asiassa on hämmästyttävää, mitä hän pystyi lähteensä pohjalta luomaan.

Henkilöt kokevat täydellisen muodonmuutoksen astuessaan hänen käyttöönsä. Tämä koskee ennen kaikkea päähenkilöitä Romeota ja Juliaa, mutta myös rehevää imettäjää, nuorten Capuletien johdohahmoa Tybaltia ja varsinkin Romeon ystävää Mercutiota, joka Brooken teoksessa vain ohimennen mainitaan, mutta josta Shakespeare luo uhkean hahmon. Brooken tarinan juoni kehittyy hitaasti kolmen kuukauden ajan, kun taas Shakespearen *Romeossa ja Juliassa* ajan kulumisesta muodostuu voimakas draamallinen keino. Näytelmässä eletään heinäkuun puoliväliä, ja koko toiminta mahtuu neljään päivään ja yöhön ulottuen sunnuntaista torstaiaamuun. Tätä ei useinkaan tule edes ajatelleeksi, koska tapahtumien nopeus ja paine vie mukanaan niin rakastavaiset kuin lukijan ja katsojan. Shakespeare nopeuttaa toimintaa, lyhentää aikaa, tihentää tempoa, korostaa yksittäisiä kellonaikoja, ja aikamääreiden runsaus tuo tunteen siitä, että tapahtumat kulkevat vääjäämättä ja vakaasti ajan tiukoissa raameissa.

Alkuperäislähde tarjosi toki myös jotakin käyttökelpoista. Brooken tarinassa oli sekä yleinen että yksityinen ulottuvuus, toisaalta sukuviha ja sen kietoutuminen yhteiskuntaan ja kaupunkivaltion elämään, toisaalta kahden nuoren intiimi rakkaus maailmassa, joka pyydystää heidät verkkoonsa. Tuloksena on tehoava ja tenhoava ristiriita. Shakespeare sisällyttää tuon kätketyn ristiriidan jo ensimmäiseen näytökseen, joka alkaa Capuletin ja Montaguen palvelijoiden sanaharkalla. Tilanne muuttuu nopeasti vakavaksi, kun mukaan liittyvät nuoret ylhäisömiehet Benvolio (Montague) ja Tybalt (Capulet) miekkoineen, sitten aseistetut vartijat ja lopulta itse Montague ja Capulet vaimojensa seuraamina. Hallintovallan edustajana paikalle saapuu ruhtinas Escalus saattueineen, ja kahakka sammuu väliaikaiseen, väkinäiseen sovintoon – tilanne, joka näytelmässä usein toistuu. Tuossa tilanteessa henkilöt puhuvat vähemmän yksilöinä ja enemmän taistelevien osapuolten edustajina, mutta heti ruhtinaan poistuttua sävy muuttuu intiimimmäksi, ja

Romeo ja Julia

näytelmä siirtyy toiselle tasolle, käsittelemään tunteita ja ihmisten välisiä suhteita. *Romeossa ja Juliassa* yksityinen ja julkinen ovat vuorovaikutuksessa keskenään, mutta samalla huolellisesti erillään, ja tällä tavoin näytelmän laajemmat ulottuvuudet nousevat esiin jo ensimmäisessä näytöksessä. Yksittäisten ihmisten elämä, heidän vihansa, rakkautensa, ilonsa, murheensa näyttäytyvät yhteiskunnan ja sen sovinnaisapojen äänettämiä mutta väistämättömiä vaatimuksia vasten.

Keskittämällä ja tihentämällä tapahtumia ajallisesti ja draamalisesi Shakespeare pystyttää jo alussa telineet näytelmän rakenteita ja sen avainkohtia varten. *Romeo ja Julia* ylittää myös alkuperäislähteiden emotionaaliset rajoitukset ja puhkeaa ajoittain kielelliseen loistoon, joka lienee ollut Elisabetin ajan kukoistavassa teatteritaiteessakin ennen kokematon. Runoilijan sanamagiikasta voisi ottaa esimerkiksi valoon ja pimeyteen liittyvät omaperäiset kuvat. Shakespearen draamassa valo liittyy sekä tuleen että vastaakohtaansa pimeyteen, ja viittaukset päivään ja yöhön, aurinkoon, kuuhun, tähtiin ja salamointiin esiintyvät toistuvasti. Yö ja pimeys, jotka yleensä yhdistetään kuolemaan ja pahuuteen, merkitsevät tässä elämää ja valoa, koska ne ovat suopeita rakkaudelle, toisin kuin päivänvalo. Kun Romeo näkee Julian ensimmäisen kerran, neito hohtaa »vasten yön mustaa hipiää» ja saattaa soihdut häpeään. Tästä lähtien lukija näkee hänet Romeon silmin, pimeyttä vasten loistavana valona. Hän on yön kirkas aurinko, joka saa kalpean kuun kateelliseksi. Näytelmän lopussa Capuletin sukuhauta on Romeon sanoin »voitokas», koska siellä lepää Julia, jonka kauneus valaisee hautaholvin juhlasaliksi. Rippi-isä Laurencen hurskaassa maailmassa aurinko poistaa pimeyden; rakastavaisten maailmassa yö on ystävä, jonka turvin he voivat suorittaa »rakkauden riitit». Satakieli, pimeyden lintu, symboloi heidän haluaan pysyä yhdessä, mutta leivo, aamunkoiton airut, ajaa heidät »raakunnallaan» toistensa sylistä.

Romeo ja Julia

ROMEO:

Silmät, luokaa viime katseenne.
Käsivarret, viime kerran syleilkää.
Ja huulet, hengen portit, vahvistakaa
kuoleman päättymätön yksinoikeus
suudelman sinetillä. Tule, saattaja,
tule, vastenmielinen ja julma opas,
ohjaa, hurja luotsi, meren uuvuttama alus
suoraan kohti murskaavia kallioita.

Romeo ja Julia, »kaksi tähtien merkitsemää lasta», kohtaavat Capuletien juhlissa ja rakastuvat ennen kuin ehtivät tajuta olevansa vihollisia. Shakespearen nuoret rakastavaiset elävät kiihkeästi lyhyen onnellisen hetken kahtia jakautuneessa Veronassa. Onneton väkivallan leimahdus kääntää kohtalon heitä vastaan ja he tapaavat viimeisen kerran hautakammiossa, kun Julia syöksee tikarin rintaansa Romeon ruumiin äärellä.

»*Romeo ja Julia* dramatisoi rakkaustarinan, joka ylittää ajan ja paikan; nuori intohimo välähtää ohi nopeana ja järkyttävänä kuin salama, mutta heijastaa samalla jotakin absoluuttista, ideaalista», kirjoittaa kääntäjä Marja-Leena Mikkola esipuheessaan.

83.5 ISBN 978-951-0-51015-5 www.wsoy.fi